

## Лекція 8.

# Розквіт капіталістичних держав і перша промислова революція (1600 – 1870 рр.)

### Революції

Коли торгівля зросла завдяки поєднанню різних частин світу, а кількість міст різко зросла, починаючи приблизно з XVII ст., могутні громади купців і комерційних землевласників обурювалися податками, які стягували з них монархи.

Великі імперії, засновані на давніх традиціях, такі як Цін у Китаї, Моголи в Індії та Османи в Туреччині та на Близькому Сході, впоралися з цією напругою, уникаючи громадянської війни.

Однак у Європі, де переважали конкуруючі малі молоді держави, монархи в двох державах — Голландії та Англії — не могли впоратися з напругою.

Буржуазні лідери втягнули свої суспільства в громадянську війну, щоб обмежити владу своїх монархів. Найвідомішими революціями є війна Голландії (Нідерландів) за незалежність проти Іспанії (1567–1609), Громадянська війна в Англії (1640–1649) із наступною Славною революцією 1688 р., Війна за незалежність США (1765–1783) і знаменита Французька революція (1789–1799).

Вплив подій у Франції поширився далеко на Гаїті та Латинську Америку.

У Голландії міська еліта скинула владу Габсбургів після тривалої війни з 1567 по 1609 рр. і створила Голландську республіку.

Громадянська війна в Англії (1640–1649) призвела до страти короля Карла I парламентськими силами та до тимчасового приходу до влади пуританського парламентаря Олівера Кромвеля. Коли королівська родина повернулася в 1660 р. і відновила суперництво між монархом і парламентом, останній знову скинув короля під час Славної революції 1688 р. Тоді парламент запросив нідерландського принца Вільгельма Оранського стати королем, але з умовами. Вільгельму Оранському довелося погодитися з англійським Біллем про права, який зробив парламент домінуючим у політичній системі Англії. Власники в парламенті здійснили цю політичну революцію.

**Славна революція** (англ. Glorious Revolution) — події англійської історії 1688 р., що супроводжували скинення з престолу Якова II і зведення на його місце Вільгельма III Оранського з дружиною Марією II (донькою Якова II) як співправителів.

Британські колоністи в Північній Америці, переважно заможні, чинили опір вищим податковим зборам і оголосили війну британцям у 1776 р. Колоністами також керувало зростаюче почуття націоналізму.

**Війна за незалежність США** тривала з 1765 по 1783 рр. Вона охопила 13 британських колоній Нової Англії та узбережжя Середньої Атлантики і велася під проводом Джорджа Вашингтона.

Колоністи здобули незалежність через те, що заморська війна виявилася надто дорогою для британців і тому, що французи надали свою допомогу колоністам.

Через кілька років після перемоги, у 1789 р. Конституційна Конвенція ратифікувала Конституцію Сполучених Штатів – була встановлена демократична система. Відтепер федеральний уряд ділився повноваженнями з урядами кожного з 13 штатів.

Це була перша спроба великої держави побудувати політичну систему на орієнтованій на права **політичній філософії Просвітництва**. Влада на федеральному рівні розподілялася між трьома гілками – виконавчою (президент), законодавчою (Конгрес) і судовою (Верховний суд) – відповідно до концепції, запозиченої у мислителя епохи Просвітництва Монтеस्क'є. Однак жінки та корінні американці не могли голосувати, а також чоловіки, які не відповідали певним майновим вимогам – демократія не була всеохоплюючою.

## **Філософія Просвітництва**

Епоха Просвітництва спонукала до раціонального перегляду природи політики та суспільства. Мислителі Просвітництва ставили під сумнів соціальні ієрархії та традиційні форми монархії. Вони сприяли масштабним політичним змінам і революціям у Європі та Америці.

Серед найдавніших мислителів епохи Просвітництва був **Джон Локк з Англії**, який наприкінці 1600-х і на початку 1700-х років стверджував, що влада уряду

в управлінні повинна залежати передусім від згоди керованих. Він виступав за свободу релігії та переконань і захист приватної власності.

Значною мірою завдяки Дж. Локку концепції природних прав, суспільного договору (взаємних зобов'язань урядів та їхніх людей) і відокремлення церкви від держави стали наріжними каменями думки Просвітництва.

### **Інші впливові діячі Просвітництва включають**

- **Барон Шарль де Монтеск'є:** автор книги «Дух законів» (1748), яка запропонувала поділ влади (виконавчої, законодавчої та судової) як спосіб уникнути тиранії.
- **Вольтер:** поборник свободи слова, а також лютий ворог організованої релігії, яку він вважав корумпованою та лицемірною.
- **Жан-Жак Руссо:** він був прихильником ідеї про те, що прості люди заслуговують на більшу політичну владу, як висловлено в його книзі «Суспільний договір» 1762 р.

### **Промислова революція**

**Промислова революція** (як її назвали на початку XIX ст.) — це поступовий перехід від ручної праці до машинної, від примусової праці до безкоштовної, від сільськогосподарського суспільства до індустріального.

### **Причини промислового перевороту**

Промислова революція почалася в Англії в 1770-х і 1780-х роках із застосуванням парової машини в двох секторах економіки: гірничодобувній і текстильній промисловості.

1. Протоіндустріалізація вже мала місце з 1600-х років. «Промислова революція стояла на плечах незліченних майстрів доіндустріального періоду, які повільно накопичували навички та досвід для майбутнього» [Джон Робертс і Одд Вестаф].

2. Англія була урбанізована, а низка суворих законів про сільське господарство, Закони про огороження, які на користь багатих землевласників відгороджували великі шматки сільськогосподарських угідь, які колись були спільною власністю, призвели до зубожіння багатьох фермерів і змусили їх переїхати до міст, створення ще більшого резерву робочої сили.

3. Фактори навколишнього середовища: виснаження лісів (деревина використовувалася як для палива, так і для будівництва кораблів для Королівського флоту) збільшило залежність від вугілля, а для ефективного видобутку вугілля потрібна потужність машин, особливо для викачування води з шахтних стовбурів.

4. Інші фактори:

- ✓ розташування Великобританії в Атлантиці (взаємодія людей в Афро-Євразії з народами Америки),
- ✓ система доріг (деякі з них з римських часів) і каналів,
- ✓ великі родовища заліза і вугілля,
- ✓ міцні традиції торгівлі та комерції (тобто акціонерні компанії) + приватність та піратство, що дозволяло інвесторам накопичувати капітал.

### **Основні винаходи у вугільній промисловості:**

1.1. Спалювання звичайного вугілля для виплавки чавуну не спрацювало, оскільки домішки у вугіллі робили чавун крихким.

У 1709 р. сім'я **Дербі** в графстві Шропшир виявила, що коли вугілля спочатку перетворюють на кокс (вугілля, очищене від деяких мінералів, таких як вуглекислий газ, вуглеводні тощо), можна успішно плавити.

Проте поклади вугілля були глибокими, і їм перешкоджала вода, що заповнювала шахти. Потрібен був якийсь насос.

У 1770-х рр. шотландець **Джеймс Уатт** вдосконалив конструкцію парового двигуна.

### **Перша промислова революція**

У 1782 р. шотландський винахідник Джеймс Уатт запатентував парову машину, яка була потужною та економічно ефективною. Перший етап

промислової революції включав інтеграцію парової машини Дж. Уатта в текстильну та вугільну промисловість.

Наступний етап промислової революції, який тривав приблизно до середини XIX ст., передбачав універсальне застосування енергії пари – і, повільніше, електрики – у всіх сферах економічної діяльності. Індустріалізація поширилася на інші частини Європи, а також на Північну Америку.

**Ключові тенденції включали:**

Хоча промислова революція, як правило, закінчилася в середині XIX ст., індустріальна ера тривала протягом решти століття і породила величезну хвилю винаходів.